

Vroegmoderne tijd

In de zomer van 1566 weigerden drie Gelderse edelen, Floris van Pallandt, Willem van den Bergh en Willem van Batenburg, mee te werken aan de vervolging van ketteren in hun gewest.

- 3p **2** Geef aan:
- door welke gebeurtenis zij zich gesteund voelden door edelen uit andere Nederlandse gewesten en
 - welk **politiek** doel zij met hun weigering hadden en
 - met een voorbeeld dat hun weigering de calvinisten verder aanmoedigde.

Een bewering:

Met de benoeming van Alva als landvoogd in de Nederlanden bereikte Filips II een ander resultaat dan hij wilde.

- 2p **3** Leg dit uit.

Twee gebeurtenissen uit de geschiedenis van de Opstand in de Nederlanden:

- 1 In 1575 ging het Spaanse Rijk bankroet.
- 2 In 1576 gingen Nederlandse gewesten samenwerken in de Pacificatie van Gent.

- 2p **4** Beredeneer het verband tussen deze gebeurtenissen.

In 1585 veroverde het Spaanse leger Antwerpen. De inname van deze stad had gunstige gevolgen voor de ontwikkeling van de Republiek.

- 2p **5** Noem twee gevolgen van de inname van Antwerpen die bijdroegen aan de economische bloei van de Republiek.

Gebruik bron 1.

In de eerste jaren na oprichting van de VOC blijven de inkomsten ver achter bij de kosten. De Staten-Generaal ondersteunen de VOC met geld om deze verliezen te dekken.

- 3p **6** Ontleen aan de bron:
- twee oorzaken voor de hoge kosten die de VOC in de eerste jaren maakt en
 - de politiek-militaire reden voor de Staten-Generaal om deze kosten toch te dekken.

Gebruik bron 1.

Uit deze bron blijkt dat er een verschil is tussen de overzeese expansie in de zeventiende eeuw en het modern imperialisme in de negentiende eeuw.

2p 7 Leg uit welk verschil dat is.

Gebruik bron 2.

Met dit schilderij kun je een aantal kanten van het bijzondere karakter van de Republiek in de Gouden Eeuw laten zien.

3p 8 Geef aan waardoor dit schilderij past bij:

- de moedernegotie en
- het burgerlijk karakter van de Republiek en
- de culturele bloei van de Republiek.

In het leven van Jean-Baptiste Belley (1746-1805), afkomstig uit Senegal (West-Afrika), vonden de volgende gebeurtenissen plaats:

- 1 Toen hij twee jaar oud was, in 1748, werd Belley gevangengenomen en als slaaf naar de Franse kolonie Saint-Domingue (het huidige Haïti in Midden-Amerika) gestuurd.
- 2 Nadat hij zich had weten vrij te kopen, nam Belley in 1791 deel aan een opstand op Saint-Domingue om democratische grondrechten in te voeren.
- 3 Op 4 februari 1794 hield Belley een redevoering in het Franse parlement, waarna met algemene stemmen werd besloten de slavernij af te schaffen.

Bij deze gebeurtenissen uit het leven van Belley passen verschillende kenmerkende aspecten (of onderdelen daarvan) van de achttiende eeuw.

3p 9 Geef bij elke gebeurtenis uit het leven van Belley een passend kenmerkend aspect van de achttiende eeuw.

Gebruik bron 3.

In dit fragment wordt een opvatting weergegeven die past bij de Verlichting.

2p 10 Leg uit welke opvatting dat is.

Vroegmoderne tijd

bron 1

In 1606 onderhandelt VOC-admiraal Cornelis Matelieff met een afgevaardigde van de sultan (koning) van Johor (in het huidige Maleisië) over een stuk grond om een handelspost te vestigen. In het reisverslag schrijft de secretaris van Matelieff:

Hierop brachten ze enige eisen in. Ten eerste dat het hoofd van de nieuwe handelspost verplicht zou zijn om de sultan, als hij dat verzocht, driehonderd, vierhonderd tot duizend realen¹⁾ te lenen. (...) Ten tweede, dat de Staten-Generaal hem zouden helpen tegen al zijn vijanden, zonder uitzondering, zowel offensief als defensief. (...) Als wij aan zijn eisen tegemoetkwamen, wilde hij ons een stuk grond van 60 meter geven. (...) De admiraal antwoordde dat (...) als de Hollanders in zijn land hun handel kwamen drijven dan zouden er wel dagen zijn dat de koning voor zijn aandeel duizend realen winst zou krijgen. Daarom (...) was hij wel bereid de koning uit zijn eigen zak duizend realen te schenken en die in Holland voor zijne majesteit uit te geven aan geweren, zwaarden en andere dingen die hij nodig had. (...)

Op de tweede eis antwoordde de admiraal dat de Staten-Generaal niet van plan waren iemand zonder reden te bevechten (...) en wel een defensieve oorlog voor hem wilden aangaan maar geen offensieve. De Staten-Generaal wilden alleen een offensieve oorlog voeren tegen de Portugezen die reeds hun verklaarde vijanden waren. (...) De admiraal toonde zich echter wel zeer verbaasd dat de koning hem een stuk grond van slechts 60 meter wilde afstaan. Als de Nederlanders daar hun stapelplaats zouden hebben, hadden zij wel zes keer meer grond nodig. De admiraal wilde (...) zoveel grond als hij nodig had zonder paal of perk, want hoe groter de handelspost werd, hoe groter de handel zou zijn, en bovendien was het land daar toch niets waard. (...) De admiraal zei tegen de sultan dat (...) het ons er niet om ging iemands land in te nemen, maar alleen om het handeldrijven.

noot 1 De reaal is een munt.

bron 2

Een schilderij van Jan Steen uit 1655 van Adolf en Catharina Croeser:

Toelichting:

Adolf Croeser (1612-1668) was een handelaar in koren uit het Oostzeegebied in Delft.

bron 3

De Franse wiskundige en filosoof Maupertuis (1698-1759) schrijft in zijn herinneringen:

Het schouwspel van het heelal wordt groter, mooier en nog waardiger van zijn schepper, wanneer men weet dat een klein aantal wetten, die zeer wijs in elkaar zitten, voor al deze bewegingen zorgen. (...) Pas dan kan men een juist oordeel vormen van de macht en de wijsheid van het opperwezen. Wat een voldoening voor de menselijke geest die de wetten onderzoekt die het principe zijn van de beweging en de rust van alle hemellichamen, om hierin het bewijs te vinden van diegene die het heelal bestuurt.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.